

Forside

Eksamensinformation

HDAK04301E - DAN Litteratur og sundhed: Teoretisk, analytisk og historisk KA - fri hjemmeopgave ind.(16-20) V23

Besvarelsen afleveres af

Andrea Koefoed Friedrichsen
glt316@alumni.ku.dk

Eksamensadministratorer

NorS Studieadministration
nors-studieadm@hum.ku.dk

Bedømmere

Anders Juhl Rasmussen
Eksaminator
ajr@hum.ku.dk
☎ +4535335416

Besvarelsesinformationer

Antal tegn: 47828

Antal normalsider: 19,9

Tro og love-erklæring: Ja

Litteratur som ømhedsaktivisme

En postkritisk og autoetnogra/isk undersøgelse af værket *Hjertet er en fold med hestes* formidling af oplevelsen af at være patient i psykiatrien.

Af:	Andrea Koefoed Friedrichsen
Studienummer:	glt316
Mail:	glt316@alumni.ku.dk
Universitet:	Københavns Universitet
Studieretning:	Dansk ved Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab
Niveau:	KA
Studieordning:	2019
Kursus:	Litteratur og sundhed: Teoretisk, analytisk og historisk
Semester:	Efterår 2023, KA Danskfagligt emne
Eksaminator:	Anders Juhl Rasmussen
Eksamensform:	Fri skriftlig hjemmeopgave
Antal tegn:	47.828 tegn (eksklusiv forside, indholdsfortegnelse og kildeliste)
Antal normalsider:	19,9 ns.
Eksamen aWleveret:	Den 02. januar 2024

Indholdsfortegnelse

1. Introduktion	3
2. Teori og metode	5
2.1. Felskis postkritik	5
2.2. Mojs intuitive læsning	6
2.3. En nyfænomenologisk læsedagbog	7
3. Postkritisk læsning af Hjertet er en fold med heste	9
3.1. Værkets omkringlæggende tekster	9
3.2. Læsning af "Snebær"	12
3.3. Læsning af "Ti gode råd til lægen"	16
4. Konklusion og perspektivering	20
5. Kildeliste	22

1. Introduktion

"I den udgivelse, du står med i hånden nu, kommer både lægen, den pårørende, den tidligere psykiatribruget, den nuværende, og andre forskellige ønsker, drømme og utopier, traumer, journaler og minder og stemmer til udtryk og Wletter sig ind i hinanden." (Rieder & Welden 2022: 15) Sådan skriver Sidsel Ana Welden og Anna Rieder i deres forord til den litterære antologi *Hjertet er en fold med heste*. Ikke bare påpeger de værkets polyfoniske kollektiv af stemmer og oplevelser i tilknytning til psykiatrien, men gør også mig som læser opmærksom på værket som materialitet; som en bog, jeg står med mellem hænderne. Det sårbare indhold manifesteres i det papirte omslag og i det indfarvede papir i pastelfarver, der mimer journalpergament. Jeg har noteret i den læsedagbog, jeg har ført, da jeg læste værket, at jeg Wik lyst til at drage omsorg for bogen. Jeg har endda taget mig selv i at lægge bogen i en pose i min rygsæk, så den ikke Wik skrammer eller krøllede hjørner. Rieder og Welden kalder da også deres værk for "ømhedsaktivisme" (Baeré 2020), som må siges at have haft en direkte indvirkning på mig som læser og min adfærd. Værket fremstår dikotomisk som en omsorgsfuld poetik for den psykisk syge, nærmest et manifest. Men ikke som et manifest i klassisk forstand, mere som en omsorgsfuld manifestation, en insisteren på en væren i verden – både for den psykiatriske patient, der i værket tildeles en stemme, men også for værket som fysisk genstand, der gør noget i verden eller rettere ved verden. Antologien henvender sig både til patienter og til psykiatrien som institution. Den søger netop at gøre modstand mod det sundhedsfaglige system, sprog og den dehumaniserende behandling af patienten. Samtidig ønsker forfatterne, at bogen "[...] skal være lindrende, en beholder for smerte" (Rieder & Welden 2022: 16). Læserne skal kunne bruge værket som en kollektiv traumebehandling. Udgangspunktet, at en sårbar bog kræver en sårbar læser samt værkets fremhævning af patientens stemme og oplevelser og dets insisterende materialitet og aktivistiske islæt, har ledt mig til følgende problemformulering:

Hvordan formidles oplevelsen af at være patient i psykiatrien i værket *Hjertet er en fold med heste*, og hvordan påvirker det mig som læser?

Indledningsvist vil jeg redegøre for mit metodiske udgangspunkt. Jeg vil kombinere Rita Felskis postkritiske udgangspunkt med Toril Mois intuitive læsning som ontologisk udgangspunkt for opgaven. Det vil jeg fundere i en nyfænomenologisk læsedagbog af antologien *Hjertet er en fold*

med heste (2022) baseret på Dan Ringaards praksis i *Årsværk. En kritikers dagbog* (2017) og argumentere for min brug af denne gennem Charlotte Baarts' begreb om autoetnograWi. Jeg har taget udgangspunkt i læsedagbogen i mit valg af tekster til analyse fra antologien. Jeg vil bruge læsedagbogen som affektivt og intuitivt kompas i min analyse af antologiens omkringlæggende tekster og i analyser af "Snebær" af Anna Rieder og Birgit Bundesen og af "Ti gode råd til lægen" af Sidsel Ana Welden og Anna Rieder. Jeg vil blandt andet inddrage Gérard Genettes paratekstbegreb og Mikhail M. Bakhtins begreb om talegenrer. Afslutningsvist vil jeg perspektivere min analyse til Ann Jurecics teoretisering af *social attunement* og vurdere udvidelsen af min sygdomsmæssige forestillingsevne efter endt læsning af antologien. Opgavens formål er at afdekke, hvordan værket som formidler af oplevelsen af at være patient i psykiatrien påvirker mig som læser.

2. Teori og metode

2.1. Felskis postkritik

Den postkritiske litteraturlæsning kommer ud af det paradigmatisk skifte i samfundsvidenskab og humaniora i de senere år, den materielle drejning, der vender sig væk fra poststrukturalismens diskursive fokus på strukturer og epistemer til at medtænke krop, affekt og natur. Den anlægger derfor et nymaterialistisk fokus i sine analyser af kulturfænomener (Gregersen og Skriveren 2016). Postkritikken med Rita Felski i spidsen tager inspiration fra Eve Sedgwicks brug af Poul Ricoeurs begreb om mistankens hermeneutik til at kritisere netop humanvidenskabernes senere års diskursive fokus i sine kritiske og ideologiske litteraturlæsninger. Ligeledes kritiserer Felski modernistiske nærlæsninger og kanoniske læsninger for deres essentialistiske litteratursyn, som ser tekster havende en iboende værdi i sig selv. Felski agiterer med Sedgwicks begreber for det, hun kalder en reparativ læsemetode, der modsat en paranoid læsning ikke vil afsløre strukturer i teksten, men vil forstå læserens affektive tilknytning til teksten (Sedgwick 2003: 128; Ringgaard 2019: 68ff; Felski 2008: 3). Den akademiske læser bør indtænke sine emotionelle bånd til teksten og endda sætte disse først, som udgangspunktet for den kognitive akademiske læsning, men ej heller forkaste de kritiske analyser og yde prækritik, eller hvad Felski kalder for lægpersonslæsning (Felski 2008: 12). Felski placerer sig derved midt imellem de to optegnede positioner ud fra en dialektisk overbevisning om, at man både bør tage højde for læserens individuelle fænomenologiske oplevelse af teksten, men også som situeret i en given kontekst. Felski mener ikke, at det overhovedet er muligt for forskeren at aflære sig disse former for analyse og kritik og se på teksten ud fra en neutral position (ibid.: 22).

Felski ser teksten havende en effekt på læseren, og værdien af teksten er for hende ikke iboende teksten, men placeret i brugen af den. Felski ser ikke en direkte kausalitet mellem læsning og effekt, men ser teksten havende en brugsværdi og samtidig også nogle kunstneriske kvaliteter, der gør, at tekster netop kan påvirke forskelligt alt efter, hvem der læser teksten. På den måde forskydes spørgsmålet om, hvordan man bør læse, som både ideologisk og modernistisk litteraturteori opererer efter, til et spørgsmål om, hvordan faktiske læsere faktisk læser – og hvordan de læser forskelligt, fordi de har forskellige forudsætninger og baggrunde (Felski 2020: 83; Felski 2019: 11). Ligesom den nymaterialistiske sociolog Bruno Latour taler Felski også om *attachment* og *afinity* eller på dansk *tilknytning* om relationen mellem tekst og læser (Felski 2019: 9). Felski mener også som Latour, at tekster ikke er autonome, men har agens og

påvirker læsere (Latour 2008: 94; Felski 2008: 3; Felski 2020: 84). I sit værk *Hooked* (2020) drager Felski inspiration fra Latours aktør-netværksteori og nærmer sig, hvad der i akademisk litteraturepistemologi tidligere har været helligbrøde, nemlig identiWikation ved læsning af litteratur, og er interesseret i at undersøge, hvad der sker, når læsere identiWicerer sig med tekster. Hun peger på, at akademias afsmag over for begrebet kan have at gøre med en begrebslig misforståelse, der har ledt til, at man har tænkt det som sentimentalt, naivt og uskolet at identiWicere sig med tekster (Felski 2020: 84f). Felski trækker på lægpersonsforståelsen af begrebet *identi;ikation* forstået som "[...] an afWinity that is based on some sense of similarity" (ibid.: 81). Læserens tilknytning til teksten er baseret på en form for "enshed" med teksten, men Felski understreger, at det ikke må misforstås som blot at være identisk med eller kunne lide en karakter. En oplevelse af tilknytning er en kompleks affære og kan være både ambivalent, konfliktfyldt, metaforisk og måske endda handle om helt at forlade sig selv og sætte sig i karakterens sted (ibid.). Hun beskriver Wire måder, hvorpå læsere kan identiWicere sig med litterære tekster kaldet *alignment*, *allegiance*, *recognition* og *empathy*. Identifikation handler ofte om karakterer, men man kan også identiWicere sig med en fortæller, en forfatter eller en stil (Felski 2020: 94 ff). Ud over de Wire identifikationsformer, der særligt er centreret om læserens identifikation med karakterer, har Felski i værket *Uses of Literature* (2008) bredere deWineret Wire begreber for, hvorledes en læser kan engagere sig i en tekst kaldet *modes of textual engagement: shock, recognition, knowledge* og *enchantment*. Disse beskriver, hvad Felski kalder for *multi-leveled* interaktion mellem tekst og læser (Felski 2008: 14). Både Felskis *strands of identi;ikation* og *modes of textual engagement* vil jeg forklare løbende, når jeg bruger dem i analysen.

2.2. Mois intuitive læsning

Ligesom Felski og Latour er også Toril Moi en del af postkritikken. Også Moi kritiserer som Felski mistankens hermeneutik og særligt strukturalismens tegnbegreb. Hun mener ikke, at der er noget skjult bag tegnet eller teksten (Moi 2017: 178). Med udgangspunkt i Ludwig Wittgensteins sprogspil argumenterer hun for en intuitiv læsning baseret på en tænkende læser frem for en kritisk læser. Den teori, den kritiske læser ville bruge, mener hun, er fordomsfuld, distanceret og fratager teksten sin mening (Ringgaard 2019: 76). Hun mener, at man hverken bør se *bagved* eller på *over;laden* af sin tekst, men se, hvad der sker *i* teksten, i sprogspillene, og spørge, hvorfor dette. Moi mener på den måde ligesom Felski, at man sagtens kan være kritisk uden af

lave mistænksomme eller symptomatiske læsninger, så længe ens kritik af intuitiv og baseret på, hvad teksten tilbyder dig som læser (Moi 2017: 176; Ringgaard 2023: 351). Moi mener ikke, at teori er metode, men i stedet er etiske eller politiske interessefelter (Moi 2017: 179). Denne deWinition svarer til Felskis kritik af de ideologiske læsninger, men hvor Felski søger at Winde en metodisk balance mellem kritik og prækritik, tager Moi yderligere et skridt væk fra den klassiske litteraturteori. Hun helt afviser, at litteraturlæsninger kan være metodiske og mener i stedet, at de er en erkendelsesform. Hun erstatter teori og metode med begrebet stemninger, som hun låner fra Felski. Uden for stemningen Windes ikke et neutralt udgangspunkt, og man vil derfor altid læse med en stemning (Moi 2017: 178f; Ringgaard 2023: 349).

2.3. En nyfænomenologisk læsedagbog

Som ontologisk udgangspunkt for min videre analyse vil jeg kombinere Felskis dialektiske post-kritiske læsning og Mois intuitive læsning. Det vil jeg gøre gennem en nyfænomenologisk læsedagbog, der skal være mit kompas i min litterære analyse af antologien *Hjertet er en fold med heste*. Som nævnt mener hverken Felski eller Moi, at det er muligt for den undersøgende at stille sig neutralt over for teksten, men at denne altid vil tilgå den med stemninger og affekter, ligesom at tekster altid er singulære og heterogene. Modsat Moi mener Felski, at man heller ikke kan aWlære sig sin kritiske læsninger, men at disse bør informeres af de affektive tilknytninger mellem læser og tekst (Felski 2008: 22; Moi 2017: 178f). Denne situation af både læser og tekst stemmer overens med den etnograWiske metode fra de samfundsvidenskabelige discipliner. AutoetnograWi deWineres af Charlotte Baarts som et spektrum. Hvor de auto-orienterede undersøgelser i spektret er fokuseret på undersøgeren selv, "[...] er de etno-orienterede fokuseret på spørgsmålet 'hvad sker der?', samtidig med at de inddrager deres egen erfaring i beskrivelsen og analysen af de centrale begivenheder" (Baarts 2010: 155). I denne undersøgelse vil jeg lægge mig i forlængelse af sidstnævnte, da jeg vil lave en akademisk litterær analyse af antologien *Hjertet er en fold med heste* informeret af min læsedagbog. Denne er baseret på netop min intuition og affektive tilknytning til teksten med Felskis dialektiske udgangspunkt om, at teori og perspektiveringer kan bidrage til den affektive læsning ved at situere både læser og tekst i en kontekst. Da Baarts ikke har et eksempel på autoetnograWi af litterære værker, kvaliWicerer jeg mit valg af litteratur som analysegenstand for en autoetnograWisk undersøgelse gennem Dan Ringgaards praksis i *Årsværk. En kritikers dagbog* (2017), hvor han gennem dagbogsformen

læser skønlitterære værker. Hans praksis har informeret strukturen for min læsedagbog, der baserer sig på otte forskellige foki, som jeg dels har udledt fra Ringgaards praksis og dels har baseret på egne læseerfaringer. Jeg vil ligesom Ringgaard videreformidle min dagbog i parafraseringer af det skrevne for at forblive personlig, men ikke privat, og for at forbedre læseoplevelsen (Ringgaard 2017: 5).

Min læsemetodologi har været at læse antologien kronologisk og for første gang. For hvert afsluttet kapitel har jeg forholdt mig til alle otte foki for det læste. Ved hvert kapitel har jeg læst og noteret i samme ombæring for at indfange mine egne umiddelbare reaktioner på det læste. De otte foki var: 1) Tanker før læsning, 2) Afsender, 3) Affektiv tilknytning og stemning, 4) Form, 5) Henvendelse, 6) Narratologiske pointer, 7) Tematiske pointer og 8) Fremtrædende citater. Jeg vil i følgende analyse inddrage parafraseringer af dagbogen som kompas for en kognitiv litterær analyse med inddragelse af relevant teori og perspektiveringer, der placerer antologien i det tværfaglige felt af litteratur og sundhed.

3. Postkritisk læsning af *Hjertet er en fold med heste*

I følgende afsnit vil jeg lave en postkritisk læsning af antologien *Hjertet er en fold med heste* baseret på min nyfænomenologiske læsedagbog. Med Moi og Felskis begrebsapparat baserer jeg valget af tekster fra antologien til analyse på min egen intuition, stemning og affektive tilknytning til netop de valgte tekster. Jeg vil analysere henholdsvis værkets omkringlæggende tekster og teksterne "Snebær" og "Ti gode råd til lægen". Alle henvisninger til værket bliver herfra kun refereret med sidetal og ikke forfatternavn.

3.1. Værkets omkringlæggende tekster

I min indledning nævnte jeg, hvorledes jeg i min læsedagbog havde noteret, hvordan værkets sårbare fysiske udtryk påvirkede mig. Jeg Wik lyst til at drage omsorg for bogen. Denne form for identiWikation med værket kan beskrives med Felskis begreb om *empathy*. Felski bruger ikke begrebet til at beskrive tilknytning til værkers materialitet, men jeg mener alligevel, at det kan beskrive min omsorg for værket, idet hun deWinerer det som "[...] sharing someone's feelings and responding with concern to these feelings" (Felski 2020: 105). Det var ikke kun det papir-tynde omslag og de journalfarvede sider, der gav mig en følelse af omsorg, men også omslagets ikonograWi, der forestiller to hestesko, der omkranser hinanden. Disse udgør titlen skrevet med sirlige versaler. Titlen *Hjertet er en fold med heste* som metafor Wik mig ligesom hesteskoene til at tænke på noget, der omkranses eller måske nærmere bliver holdt om. En af hjertets måske lidt idiomatiske symbolværdier er som det sted, hvor følelserne bor. Her beskrevet som heste holdt om i hjertes fold. Min søster er rytter og bruger ofte sin hest som trøst i svære tider. Heste er på den måde for mig lige dele store og vilde, men også følsomme og empatiske dyr. Øverst på omslagets forside står i kursiv en direkte henvendelse til mig som læser: "*Kære læser. Du står med en samling tekster med tilknytning til psykiatrien*". På bagsiden er antologiens bidragsydere oplistet, og forfattere som Gry Stokkendahl Dalgas, Asta Olivia Nordenhof og Fine Gråbøl er alle forfattere, jeg har været rørt af at læse tekster af før. Jeg har bl.a. læst *Ungeenheden* (2021), *Det er herfra jeg vil begynde at tale* (2019) og *det nemme og det ensomme* (2013), som har handlet om netop psykiatrien og forfatternes forhold til denne. Omslagets materialitet, titlens metafor, forfatternes virke uden for antologien og den direkte henvendelse til mig som læser, omkring den sårbarhed, forfatterne til antologiteksterne vil dele ud af i værket, Wik mig til at opleve stor omsorg eller med Felskis ord *empathy* for værket. Ligesom jeg oplevede en omsorg for værket,

oplevede jeg ligeledes, at værket havde omsorg for mig. I afsnittet "Trigger warning" følte jeg mig set og taget hensyn til som læser. Flere af teksterne er markeret med en såkaldt trigger warning: "På den måde er det op til dig som læser, hvornår du kan rumme at læse hvad"(3). At læse om psykiatriske oplevelser og sygdomme kan føles voldsomt og ubehageligt, og jeg oplevede derfor afsnittet som en måde at gå trygt ind i min læsning med mulighed for at springe passager over. Felskis begreb *recognition* beskriver både læserens gen- og anerkendelse i og af tekster (Felski 2008: 30). Jeg oplevede, at teksten anerkendte min sårbarhed som læser. Med et sårbart værk i hænderne, Wik jeg selv lyst til at være en sårbar læser, som med Mois ord var den stemning, jeg startede min læsning med.

Det, at jeg allerede oplevede en tilknytning til værket uden endnu at have læst i det, Wik mig til at tænke på Gérard Genettes paratekstanalyse, som en gavnlig teoretisk indgangsvinkel til værket. Denne er en genrespeciWik metode, der kan bruges til at analysere de tekster, der omgiver litterære værker. De tekster, der ligger rumligt i forlængelse af et litterært værk, kalder Genette *paratekster*. I antologien er parateksterne bl.a. omslagets tekster, "Trigger warning"(3) og "Forord"(13). De tekster, der rumligt er placeret væk fra værket, men beskriver det, kalder han *metatekster* eller *epitekster* (Genette 2010: 95; Genette 1997: 4). Jeg har blandt andet læst et metatekstligt interview af forfatterne til antologien, der beskriver værket som "ømhedsaktivisme"(Baéré 2020). Disser former for tekster beskriver han som en *transaktionszone*, der tilbyder læseren en måde at forstå værket. Ligesom Felski forstår Genette heller ikke tekster som autonome, men som agenter, der påvirker en læser. Vores reception af en litterær tekst afhænger af paratekster, ligesom parateksten såvel som den litterære tekst påvirker læseren affektivt og kognitivt (Genette 2010: 92f). Genettes metode består af fem spørgsmål, man kan stille parateksten: *hvor* placerer teksten sig ift. værket (rumlig egenskab), *hvornår* er teksten udgivet (tidslig egenskab), *hvordan* er tekstens form og modi (substantiel egenskab), til og fra *hvem* er teksten kommunikeret (pragmatisk egenskab), og *hvorfor* kommunikeres teksten (funktionel egenskab)(ibid.: 95). Fordi værket så tydeligt henvender sig til læseren, er særligt den pragmatiske egenskab interessant. Genette bruger John. L. Austins talehandlingsteori til at forklare, hvorledes en paratekst har en *illokutionær handling*. Begrebet beskriver, hvad det er teksten kommunikerer – hvilken handling teksten retter mod læseren (ibid.: 103). Genettes metode kan derfor bidrage til analysen af netop min oplevelse af den direkte henvendelse til mig som læser, værkets sårbare materielle udtryk og min oplevelse af, hvordan antologiens para- og metatekster har påvirket, hvilken stemning jeg har læst de følgende antologitekster i.

Både omslaget, "Trigger warning"(3) og "Forord"(13) placerer sig som paratekster rumligt i forlængelse af antologien som det første, man som læser møder. De er derfor uomgængeligt en del af den transaktionszone, jeg har læst resten af værket igennem. Teksternes substantielle egenskaber består hovedsageligt af det tekstuelle modus med undtagelse af netop både journalpapiret og omslagets ikonograWiske modus. Parateksternes pragmatiske egenskaber består af afsenderne Sidsel Ana Welden og Anna Rieder, som er de kunstneriske redaktører på værket, og af forskellige modtagere. Ligesom omslaget adresserede afsnittet "Trigger warning" mig også med et *du*, hvilket understreger, at værket er henvendt til mig som læser. Men det er også henvendt til psykiatrien og til patienter i psykiatrien. *Duet* får på den måde Wlere forskellige niveauer af henvendelse. Sidstnævnte henvendelser er tydeligst at se i afsnittet "Forord". Forordet adskiller sig fra både omslag og "Trigger warning", idet det i sin henvendelse til psykiatrien fremstår aktivistisk:

"For os er det en nødvendighed at beskæftige os med psykiatri og psykisk sygdom gennem skriften. For os er det et konstant arbejde at forsøge at ændre og yde modstand mod et system og et samfund, som vi ikke mener giver den optimale behandling eller ligestilling af mennesker med psykiske sårbarheder."(ibid.: 16)

Her italesættes første ben i paratekstens illokutionære handling; en opfordring til forandring af det psykiatriske system, som, forfatterne ikke mener, behandler de psykiatriske patienter ordentligt. Værket har anderledes også et omsorgsfuldt sigte, som artikuleres i alle tre paratekster, der anderledes er henvendt patienter i psykiatrien. Forfatterne skriver i forordet, at de ønsker, at værket skal være "[...] lindrende, en beholder for smerte, et sted, man kan Winde den eller give den fra sig [...] Som en kærlighed uden betingelser, et pligtløst hjem"(16). Værket skal kunne bruges af patienter som spejl for deres egne følelser og udfordringer i og med deres sygdomme og psykiatrien. Værket skal også fungere som omsorg og kærlighed forklaret gennem metaforen om bogen som et pligtløst hjem, der stemmer overens med omslagets beskrivelser af hjertet som en beholder for svære følelser. Bogens materialitet, bogen som beholder, bliver på den måde en forankring af titlens metaforik. Det metatekstlige interview af forfatterne til antologien bidrager til denne Wlertydige oplevelse af parateksternes illokutionære handling, som lige dele aktivistisk og omsorgsfuld i den dikotomiske beskrivelse af værket som "ømhedsaktivisme"(Baréré 2020). Den dobbelte illokutionære handling og derved dobbelte henvendelse til både

patienter og psykiatrien leder mig til Genettes sidste spørgsmål om paratekstens funktionelle egenskab; hvorfor kommunikerer teksten. Her adskiller Genette sig fra Felskis tanke om, at tekster kommunikerer forskelligt, alt efter hvilken læser der læser dem. Han mener, at en paratekstes funktionelle egenskab kan reduceres til en enkelt transaktion mellem teksten og en forestillet læser (Genette 2010: 104f). Jeg anlægger ikke hans strukturalistiske udgangspunkt, men vil i postkritikkens ånd beskrive, hvorledes jeg oplever værket som transaktion med mig som individuel læser. Som sagt tilbyder para- og metatekster omkring et værk samlet en fortolkningsramme at læse værket igennem. For mig står det centralt i alle tre paratekster, at værket ønsker at henvende sig omsorgsfuldt til patienter med tilknytning til psykiatrien og være en beholder både Wigurativt og materielt for den smerte, man som patient kan opleve omkring både sin egen sygdom, men også i psykiatriens behandling af en som patient. Sidstnævnte leder mig til teksternes anden centrale transaktion. Interviewet med de to forfattere om værket som ømhedsaktivisme og afsnittet "Forord" bidrager til den omsorgsfulde henvendelse med en aktivistisk en af slagsen, der søger at påvirke, gøre oprør og forandre det psykiatriske systems behandling af patienter. Begge henvendelser har ramt mig ikke kun kognitivt som transaktionszone, men også affektivt gennem *recognition* i og *empathy* for værket, og udgør den stemning, jeg har læst de følgende tekster med.

3.2. Læsning af "Snebær"

"Snebær" er en skønlitterær tekst bygget op som en form for brevudveksling mellem karaktererne lægen Birgit Bundesen og patienten Anna Rieder. Der er overensstemmelse mellem forfatternes og karakterernes navne i teksten, men for mig var det ikke det autoWikitive element, der gjorde, at jeg engagerede eller tilknyttede mig teksten. Måske det var, fordi jeg læste "Snebær" i stemning af parateksternes ønske om at henvende sig omsorgsfuldt til patienter, måske det overraskede mig at høre en læge udtale sig fra et poetisk og emotionelt sted i journalform, men måske mest, fordi "Snebær" transformerer kategorierne læge-patient på en måde, som Wik mig til at se disse positioner i et nyt lys. Med Felskis ord knyttede jeg mig til og engagerede mig i teksten gennem både *identi;iction* og *shock*. Jeg identiWicerede mig med teksten gennem *alignment*, *recognition* og *empathy*. *Alignment* forklarer en sentimental tilknytning og beskriver, hvordan man kan identiWicere sig med en tekst gennem en oplevelse af overensstemmelse med en karakter gennem fx formelle virkemidler som indre fokalisering (Felski 2020: 94f). Gennem *alignment* identiWicerede jeg mig først og fremmest med tekstens to homodiegetiske fortællere

med indre fokalisering. Jeg blev suget ind i særligt patienten Annas følelsesliv og oplevelser af virkeligheden. Anna bliver først i teksten indlagt på en psykiatrisk afdeling for psykose i forbindelse med en skizofrenispektrumlidelse og beskriver sine første tid: "Vejret er ustadigt. Alting foregår kun i glimt. Længslen efter at delene samler sig, bliver større. End hvad. Jeg sidder i sengestuen med udsigt til den visne have [...] Det eneste, jeg ved, er, at jeg har brug for hjælp. Der er noget galt"(22). Jeg kan mærke den grå sky, der ligger som en tung dyne over Annas følelsesliv. Vejret er lige så ustadigt som den glimtvis sammenhæng i Annas oplevelse af omgivelserne, som er det eneste, vi som læsere får adgang til. Jeg blev ikke kun fokaliseret ind i en identifikation, jeg kunne også genkende blandt andet Annas oplevelse af sygdom som en altomsluttende tilstand: "Jeg befinder mig i kaninhullet, jeg ved ikke, hvor du er, du forsøger hele tiden at trække mig ud. Det lykkes i glimt, det er mest, når vi taler om andet end sygdom"(32). Jeg har ikke været indlagt på en psykiatrisk akutmodtagelse som Anna, men jeg kender til det nok menneskelige grundvilkår i oplevelsen af at være så ulykkelig, at det føles som et hul uden udgange. Felski beskriver læserens genkendelse eller *recognition* som en emotionel identifikation med teksten, hvor læseren kan genkende eller bliver gjort bevidst om nogle følelser i sig selv (Felski 2020: 100f). Her genkendte jeg nogle almengyldige følelser i Anna. Jeg kunne ikke kun identificere mig med teksten, jeg engagerede mig også i den gennem *shock*. Jeg blev overrasket over, at tekstens indholds niveau ikke stemte overens med min forestilling om, hvad journalen som formalistisk genre ville tilbyde mig. Felski beskriver overraskelse eller *shock* gennem genrebrud således: "When a new form or genre appears on the scene, its effect is to render the ordinary strange, to challenge our usual ways of seeing [...] In altering how we see, it also changes what we see"(Felski 2008: 114f). Genrebrud kan få os til at se verden på nye måder. Anna beskriver i foregående citat, hvordan hun glimtvis oplever at slippe ud af hullet, når hun taler med Birgit om andet end sygdom. Hendes relation til Birgit er ikke beskrevet som en klassisk læge-patient relation, men en relation, hvor de beskriver hinanden uden for deres funktion som netop læge og patient, som mennesker. Birgit bliver for Anna noget mere end blot hendes behandler, og ligeledes ser Birgit også Anna som mere end en patient: "Jeg kan se, at i dag tror du ikke på, at jeg vil dig det godt. Du har nyvasket hår, dufter svagt af røg [...] I krukken med skodder. Erantis og vintergækker. Måske de kan være dine venner i dag"(35). Birgit kærer sig som menneske om Annas velbefindende. Ikke kun på tematisk niveau overrasker transformation af læge-patient relationen mig i "Snebær", det gør den også på stilistisk niveau. Selve tekstens typografi vækker minder til journaler fra gammel tid og ligner, den er skrevet på

skrivemaskine. Flere steder er Birgits tekststykker med sædvanlig syntaks og vokabular, som man kender fra journalstilen, mens den andre steder adresserer patienten med et *du*, og syntaks og vokabular er i lyrisk stil. Fx skriver Birgit i journalen om Anna: "Nogle gange farer du vild dér, jeg kigger efter dig nede i kaninhullet, dine blanke øjne, knapper i en teddybjørns ansigt"(34). Hun skriver poetisk og empatisk i sine journaler om Anna. Birgit reflekterer til sidst over læge-patient relationen: "Klinikken er et journalførende blik. Nogle skriver, andre bliver beskrevet"(24). Hun beskriver, hvorledes patienten i det psykiatriske system reduceres til tekst, trods hun i sin journalføring af Anna selv gør noget andet. Jeg engagerede mig i teksten gennem min overraskelse over tekstens transformation af patienten som tekst til patienten som menneske på både niveau af indhold og form. Jeg oplevede også identiWikation med teksten gennem *empathy*. Ud over at man kan opleve omsorg eller *concern* for tekster, beskriver *empathy* ifølge Felksi også, hvordan læsere gennem identiWikation med en karakter "[...] might cause them to think more openly"(Felksi 2020: 106). Jeg noterede i min læsedagbog, hvorledes Annas fravær af udvikling som karakter forandrede min måde at se på det at leve med psykisk sygdom. "Snebær" er som sagt bygget op af korte tekststykker fortalt af karaktererne Anna og Birgit. Tekststykkerne har alle en dato noteret, som tidspunkt for nedskrivningen. Teksterne strækker sig kronologisk over en måned fra Annas indlæggelse på psykiatrisk akutmodtagelse til hun udskrives igen. De fremstår som en samlet fortælling, idet de er centreret omkring Annas indlæggelse og udvikling som karakter. Fysisk bevæger Anna sig fra at blive indlagt på akutmodtagelse til at blive udskrevet. Akutmodtagelsen er det sted, hvor fortællingen udspiller sig. Anna eksisterer på dette sted i funktion af patient, og teksten og Anna som karakter ophører, idet hun udskrives – idet hun ophører med at være patient. De mindre tekststykker, der samlet udgør en hel narrativ, minder om Fine Gråbøls *Ungeenheden* (2021). Ligesom jeg i *Ungeenheden* udvikler Anna sig heller ikke som en hovedkarakter, der kan placeres i en aktant- eller berettermodel. Anna har ikke selv en oplevelse af at have fået det bedre gennem sit forløb på akutmodtagelsen: "Jeg græder, eller jeg kigger vredt op i loftet, krydser armene eller sidder med åbne håndWlader. Kroppen bølger ind og ud, i hurtige, korte glimt. Det er dét, der er problemet, alt opfattes i glimt"(50). Trods Anna ikke er psykotisk længere ifølge den lægefaglige definition og bliver udskrevet af akutmodtagelsen, beskriver hun sin psykiske udfordring præcis, som den første dag af hendes indlæggelse; som at opleve virkeligheden i glimt. På den måde er forbedringen af Annas psykiske tilstand kun en forbedring i psykiatriens, men ikke i patientens eget, hvis liv og udfordringer fortsætter efter en udskrivning. Fraværet af Annas udvikling som

karakter forandrede gennem *empathy* min måde at se på det at leve med psykisk sygdom, som noget, der ikke blot kan kureres ved en indlæggelse.

Den poetiske og empatiske transformation af journalgenren og min identifikation med patienten Anna, fik mig til at tænke på Mikhail M. Bakhtins forestilling om genrer som ytringer. Hvor Felski og Moi fokuserer på læserens reception af en given tekst, kan Bakhtins metode fremhæve selve tekstens budskab til læseren, dens ytring. Bakhtin beskriver, hvorledes alle ytringer er singulære, men at alle sfærer udvikler stabile typer af ytringer med særlige tematiske, stilistiske og kompositionelle opbygninger, der sammen defineres som talegenrer (Bakhtin 2009: 179). Denne definition af genre som begreb svarer ved første øjekast til den strukturalistiske beskrivelse, men Bakhtin tilføjer, at "Enhver ytring [...] inden for alle sfærer af sprogligt samvær – er individuel og kan derfor reflektere den talendes (eller den skrivendes) individualitet" (ibid.: 184). Han mener, at det er de skønlitterære genrer, der er mest velegnet til dette formål, idet selve hensigten med ytringen, som i dette tilfælde er antologien, indgår i netop den stil, værket bruger. Stil skal her forstås i strukturalistisk forstand som teksternes formalistiske genretræk, hvor hensigten med ytringen skal forstås som budskabet henvendt til læseren (ibid.: 180). Bakhtin opdeler genrer i to overordnede kategorier: de primære eller simple talegenrer over for de sekundære eller sammensatte talegenrer. De sekundære, som fx romaner eller videnskabelige undersøgelser dannes gennem komplekse og organiserede kommunikationsformer. I sådanne processer indoptager og transformerer disse talegenrer flere af de primære talegenrer, som derved indgår i det samlede udtryk af den sekundære talegenre (ibid.: 181f). Bakhtin understreger talegenrerens forskellighed. Han mener, at heterogeniteten findes både teksterne imellem inden for talegenren, men også talegenrerne imellem (ibid.: 180). Hver tekst henvender sig til læseren på hver sin måde, trods henvendelserne i hver talegenre kan minde om hinanden – og Felski ville nok tilføje, at alle læsere lige så læser den henvendelse forskelligt. Derfor vil jeg ikke læse efter en tekstspecifik ytring, men efter min læsespecifikke modtagelse – min oplevelse af, hvad der er tekstens talegenre og ytring.

I den skønlitterære tekst "Snebær" transformeres journalstilen, da den som primær talegenre indoptages i den sekundære. Denne transformation af journalens tekstinterne faktorer, ændrer også de teksteksterne faktorer; journalens ytring. Journalgenren skal ikke længere formidle lægefaglige data, men nu en oplevelse af at være læge og patient såvel som mennesker. Transformation af journalstilen muliggør Birgits opgør med patienten som tekst og hendes måde at beskrive Anna i journalen både empatisk og lyrisk. Jeg læser også denne

transformation af genren som en performance af, hvordan en læge-patient relation kan se ud, når den fungerer, når den også indeholder menneskelighed og ligeværd. Med Bakthins udgangspunkt om skønlitterære tekster som ytringer, giver det mening at deWinere den heterogene talegenre i "Snebær" ud fra en genrebetegnelse, som deWineres ud fra tekstens kommunikative handling, dens ytring. Cathy Caruth deWinerer ikke som sådan en litterær genre, men observerer traumas forbindelse til litteratur. Hun mener, at traumefortællingen er ikke blot en patologi, der eksisterer tekstinternt, den eksisterer også teksteksternt i både forfatter og læser som en bevidstliggørelse og bearbejdning af traumat gennem henholdsvis skrivning og læsning af fortællingen (Caruth 1996: 4). På den måde træder i hendes traumeteori en kommunikativ genre frem baseret på læserens spejling af fortællingen. Denne beskriver Caruth som *the voice of the other*. (ibid.: 8) I kombination med Felskis *strands of identification* kan man se Caruths forestilling om læserens spejling med teksten ikke kun i forbindelse med traumer, men også i anden genkendelse af sygdomsfortællinger, idet identiWikation kan ske på mange niveauer. I "Snebær" mener jeg at se, at Anna bearbejder sit eget traume gennem selve skriveprocessen: "Skriften er det eneste rum, jeg kan opholde mig længere tid ad gangen. Alt andet føles løgnagtigt" (26). Trods jeg ikke identiWicerede mig med Annas traume, identiWicerede jeg mig på andre niveauer med teksten gennem både *alignment*, *recognition* og *empathy*. Ytringen i "Snebær" bliver på den måde også en invitation til identiWikation med sygdomsoplevelser – ikke kun som spejling af selve traumat, men også i *alignment* med fortælleren, i *recognition* af fortællerens almengyldige følelser, i *empathy* for fraværet af Annas raskmelding og i *shock* over transformationen af læge-patient-relationen og af journalgenren. Tekstens heterogene talegenre kan derfor kategoriseres som traumefortælling.

3.3. Læsning af "Ti gode råd til lægen"

Pjecen "Ti gode råd til lægen" (285) er placeret allersidst i antologien efter kolofonen. Det er den, fordi den sammen med de to andre pjecer, "Magisk tænkning" (281) og "Symptomoversættelse" (289), har været udgivet i 2020 som pilotprojekt for antologien. For mig som speciWik læser fremstår teksten dog ikke som paratekst, idet jeg ikke var bekendt med pjecerne før min læsning. De tre pjecer var i stedet Winalen i min postkritiske læsning af *Hjertet er en fold med heste*. På Forlaget Amulets hjemmeside står om pjecerne: "Brochurerne vender den traditionelle henvendelse fra læge til patient på hovedet – og lader patienten komme til orde. I et psykiatrisk

system, hvor det ofte er lægens sprog, der dominerer, er dette et aktivistisk projekt i sig selv” (Forlaget Amulet 2020). I lyset af min orientering på forlagets hjemmeside og mine læsninger af antologiens paratekster, læste jeg pjecerne i stemning af det aktivistiske budskab. ”Snebær” henvendte sig til patienter og var en skønlitterær tekst, hvilken for mig fordrede identifikation med karaktererne. Pjecerne henvender sig anderledes til sundhedspersonale og er ikke skønlitterære tekster, men pjecer, der søger at informere sine læsere og på den måde engagere dem. Felskis begreb om *engagement* frem for begrebet *identification* har derfor været gavnligt i denne analyse. Særligt pjecen ”Ti gode råd til lægen” fængede mig, trods den tydeligt henvender sig til en anden læser end en danskstuderende som mig: ”Kære læge” (285). Jeg engagerede mig gennem *shock* og *knowledge*. Jeg blev chokeret over teksten, fordi tekstens indholds niveau ikke stemte overens med min forestilling om, hvad pjecen som formalistisk genre ville tilbyde mig. Teksten er skrevet i punktform beskrevet som ti gode råd og forslag til lægen om, hvordan denne skal handle i mødet med en patient. Den er skrevet i formel stil med få adverbier og adjektiver og i kort, præcis syntaks uden forvægt og har lægen som tydelig adressat. Derudover er alle punkter også indledt af imperativer som ”Prøv så vidt muligt [...]” og ”Lad være med [...]” (286). Modsat pjecegenrens klassiske kendetegn har denne tekst en tydelig afsender, nemlig patienterne udtalt gennem et *vi*: ”Vi skriver til dig, fordi vi gerne vil hjælpe dig med at tale til os i et sprog, der får os til at føle os hørt og anerkendt” (285). Henvendelsen til lægen er heller ikke baseret på positivistiske kvantitative sandheder, men på affektiv kvalitativ erfaring. I stedet for at udstede et generaliseret direktiv, gives fem eksempler på udsagn, der kan negligere patientens situation, som de ønsker lægen skal afholde sig fra at sige til patienten. Den stærkeste tilknytning til denne tekst var for mig baseret på fokaliseringen af patienten i pjeceformen. Ud over at patienterne Wik eller vel nærmere tog deres stemme tilbage i teksten, gjorde de det ikke gennem en karakter i en skønlitterær tekst. Rieder og Welden er tydeligt afsendere og patienterne bag *viet*, som ægte mennesker, der har oplevet ikke at blive behandlet ordentligt af psykiatrien. Ud over at blive chokeret over transformationen af genren, engagerede jeg mig også i teksten gennem Felskis begreb om *knowledge*. I Felskis forståelse af begrebet kan litteratur give læseren ny viden. Ikke i forståelsen af viden som en ophøjet objektiv sandhed, men som en viden om andre menneskers subjektive oplevelser af virkeligheden (Felski 2008: 77ff). Nærmest som et symbolsk oprør i Felskis ånd gør teksten op med sundhedsvæsnets positivistiske krav om objektivitet og lader patienten komme til orde med al sin subjektivitet og egenerfaring. Tekstens primære *knowledge* var for mig det, at patienter i Rieder og Weldens

optik oplever, at sundhedsvæsnet taler til og skriver om patienten i et sprog, der "[...] oprethol-der samfundets syn på den syge og skaber en dikotomi mellem 'patienten' og 'lægen', 'patienten' og resten af samfundet"(285). De skriver videre, at de ikke mener, at læger har lært den sympatiske samtale, at de oplever at blive dehumaniseret, kvantificeret og reduceret til patienter frem for som mennesker under behandling og konsultationer, men også i journalskrivningen: "At læse sin egen journal er ofte fremmedgørende. Prøv at skrive i en blidere tone, og brug vores navn i stedet for at reducere os til 'pt'. Vi føler os trygget, når du inkluderer os i journalskrivningen"(ibid.: 287). De ønsker et opgør med det sprog, der i sundhedsvæsnet omgiver patienten. Jeg har ikke før, jeg læste denne antologi, tænkt på lægers sprog om patienter som reducerende, men blot som en effektiv nødvendighed. "Ti gode råd til lægen" Wik mig til at forstå nødvendigheden af prioriteringen af ressourcer i sundhedsvæsnet på tid, empati og åbenhed over for patientens fortælling om sin sygdom.

Ligesom "Snebær" Wik jeg også i læsningen af "Ti gode råd til lægen" en oplevelse af, at teksten transformerede en primær genre og henvendte sig til mig med en tydelig ytring – her om et opgør med det sundhedsfaglige sprog. Jeg vil derfor også se på denne tekst i lyset af Bakhtins tanker om genren som ytring. Talegenren er pjece, der tekstinternt består af en tydelig adressat, som her er lægerne, formel syntaks, punktform og imperativer. Pjecer som talegenre søger at informere om særlige emner til særlige modtagere. Men for mig som speciWik læser gjorde teksten mere end blot det. Den var også et stykke aktivisme i ønsket om opgøret med det sundhedsfaglige sprog om patienten som tekst. Netop den ytring opstod ud af tekstens transformation af den primære talegenre pjece i optagelsen af teksten i antologien som sekundær talegenre i form af skønlitteratur. Pjecen blev transformeret til at rumme affektive og erfaringsmæssige oplevelser af netop det at være patient og gav i pjecen patienten ordet. På den måde inverterer transformationen forholdet mellem patient og læge og giver patienten magten til at fortælle sin egen historie – endda på journalpapir. Derfor bliver tekstens ytring som heterogen tekst ifølge mig som speciWik læser et aktivistisk opgør med reduktionen af patienten til tekst i det sundhedsfaglige sprog. Med samme argumentation som i min analyse af den heterogene genre i "Snebær" vil jeg også give "Ti gode råd til lægen" en genrebetegnelse ud fra tekstens kommunikative handling til mig som speciWik læser. Jeg knyttede mig til teksten både gennem tekstens aktivistiske budskab gennem transformationen af pjecegenren og gennem den nye viden, jeg Wik om nødvendigheden af prioriteringen af ressourcer i sundhedsvæsnet på tid, empati og åbenhed over for patienten. Andre sygdomsfortællinger, der også gør oprør imod

sundhedsvæsnets behandling af patienter, er Caspar Ericas *Handikapdigte* (2023), der kritiserer særligt ressourcemangel og den kapitalistiske værdisætning af mennesker med sygdomme. Tue Andersen Nexø deWinerer en litterær genre baseret på netop tekstens aktivistiske påvirkning af læseren, som han kalder for engageret litteratur. Engageret litteratur er nærmere *engagerende*, idet dets "[...] ambition er at engagere sin læsere i politiske spørgsmål og uretfærdigheder" (Nexø 2019: 184). Mere konkret en Caruths deWinition af traumelitteratur giver Nexø genretræk for mig som læser. Tekstens udsagn om den fælles verden, som både forfatter og læserne er en del af, 2) den påpeger samtidshistoriske politiske uretfærdigheder, der bør gøres op med, og 3) den tiltaler sine læsere som politiske subjekter, der faktisk har muligheden for opgøret med det uretfærdige (ibid.: 184f). "Ti gode råd til lægen" opfylder alle tre genretræk for mig som læser. Tekstens udsagn italesætter et samtidshistorisk sundhedsvæsen, som forfatterne Welden og Rieder deler med sine danske læsere. Teksten ønsker et opgør med reduktionen af patienten til tekst i det sundhedsfaglige sprog, og den tiltaler i den grad nogle læsere, der har mulighed for at ændre på det sundhedsfaglige sprog, nemlig lægerne selv. Tekstens heterogene talegenre kan derfor kategoriseres som engageret litteratur.

4. Konklusion og perspektivering

Jeg vil i indeværende afsnit først konkludere på min problemformulering og afslutningsvist perspektivere min analyse til Ann Jurecics begreb om *social attunement* i en vurdering en eventuel udvidelse af min sygdomsmæssige forestillingsevne.

Jeg har i denne opgave undersøgt, hvordan oplevelsen af at være patient i psykiatrien formidles i værket *Hjertet er en fold med heste*, og hvordan det har påvirket mig som læser. Det har jeg gjort gennem Felskis postkritiske læsemetode og en autoetnograWisk læsedagbog. Dels viser mine analyser, hvordan jeg med Felskis begreber teksteksternt bliver påvirket af og tilknyttet værket og med Mois begreb har læst med stemninger, og dels hvordan værket gennem Bakhtin og Genettes begreber tekstinternt er interesseret i at påvirke mig gennem materialitet, spejling og aktivisme. Fordi jeg læser postkritisk, ser jeg ikke talegenrernes ytringer og den illokutionære handling som iboende teksten, som Bakhtin og Genette gør. Jeg ser den i mødet mellem den singulære tekst og mig som speciWik læser. De tekstinterne ytringer og parateksternes illokutionære handling stemmer overens med mit teksteksterne møde med teksten som speciWik læser. Parateksternes illokutionære handling var for mig dialektisk og blev spaltet i to ytringer i henholdsvis "Snebær" og "Ti gode råd til lægen", der kan kategoriseres med talegenrerne traumelitteratur og engageret litteratur. "Ti gode råd til lægen" lykkes med at engagere mig som læser gennem sit aktivistiske budskab om opgøret med psykiatriens dehumaniserende og reducerende sprog og behandling af patienten som tekst. Derudover identiWicerede jeg mig med "Snebær", hvilket viser, at værket kan fungere som spejling, bearbejdning og for mig mest af alt en udvidelse af min forståelse for, hvordan det kan opleves at være patient i psykiatrien. Som forfatterne forudså, var værket for mig som læser et stykke ømhedsaktivisme. Med Mois tanker om litteratur som erkendelsesform har jeg gennem læsningen af værket opnået nye erkendelser om, hvordan det er at være patient i psykiatrien.

Mois tanker om læsning som erkendelsesform minder om Ann Juresics begreb om *attunement*. Felski bruger også *attunement*, men jeg vil her udlægge Jurecics teoretisering af begrebet, idet hun taler om sammenhængen mellem sundhedsvidenskaben og litteratur. Hun mener, at læsning bør være en del af de sundhedsfaglige uddannelser, idet det øger menneskers empatiske evner at læse tekster (Jurecic 2022: 36). Det må siges at gå i spænd med antologien *Hjertet er en fold med hestes* ønske om opgøret med psykiatriens system, sprog og behandling af patienten som tekst og netop ikke med empati. Hvor antologien fremsætter et ønske, har Jurecic et

svar på, hvordan det kan gøres. Jurecic agiterer for, at man gennem læsning af humanistiske tekster over længere tid kan styrke ens empatiske evner (ibid.: 34). Underforstået ser hun derfor ligesom Felski også tekster havende en påvirkning på sine læsere. Jurecic bruger begreberne *empathy* og *social attunement* nærmest synonymt: "[...] instructors who teach medical and pre-medical students need to acknowledge that empathy is a complex phenomenon and there is much work to be done before we fully understand how to teach social attunement and responsiveness to others" (Jurecic 2022: 26). For at opnå *social attunement*, empati eller på dansk social samklang bør man forstå det som komplekse fænomener bestående af en række mentale vaner, som hun kalder *habits of mind*, der indeholder alt fra opmærksomhed, medfølelse og nysgerrighed for andre til selvrefleksion og genkendelse. Læseren kan opnå nye erkendelser og udvikle sin empatiske evner gennem læsning af litteratur (ibid.: 30ff). Man kan kritisere Jurecic for ikke at kunne bevise sine påstande inden for positivistiske logikker. Men der er en pointe i, at Jurecics begreb om *attunement* ikke kan påvises ud fra andet end en egen erfaring, idet indlæring af empati ifølge hende er en livslang proces, som hverken kan kvantificeres eller måles, og som kræver læsning af mange heterogene tekster, der alle rummer forskellige perspektiver på livet (ibid.: 34). Jeg vil bruge Jurecics beskrivelse af *attunement* som en sundhedsmæssig forestillingsevne, der kan opøves gennem læsningen af værker. Trods jeg kun læser et enkelt værk i indeværende undersøgelse, mener jeg alligevel, at jeg kan bruge begrebet til at gribe, hvorledes min forståelse af netop mennesker med tilknytning til psykiatrien udvides gennem læsning af værket. Da det er en antologi, jeg har arbejdet med, giver det da også mening at se på teksterne med forskellige afsendere som en heterogen masse, der giver forskellige perspektiver på livet i tilknytning til psykiatrien. Værket har udvidet min sygdomsmæssige forestillingsevne ved at problematisere psykiatriens reduktion af patienten til tekst og forstå, hvorledes det har konsekvenser for menneskers oplevelse af at blive dehumaniseret og undermineret i oplevelsen af deres sygdomme.

5. Kildeliste

- Baarts, Charlotte (2010). "AutoetnograWi". I *Kvalitative metoder: en grundbog* (red. Brinkmann, S. & Tanggaard, L.)(s. 153-163). Hans Reitzels Forlag.
- Baéré, Marie (21-11-2020). "To forfattere vil give ordet til patienten i psykiatrien og kalder det 'ømhedsaktivisme'". I *information.dk*. <https://www.information.dk/kultur/2020/11/to-forfattere-give-ordet-patienten-psykiatrien-kalder-oemhedsaktivisme> (20-12-2023).
- Bakhtin, Mikhail M. (2009). "Talegenrer"(overs. Fryszman, Alex; Andersen, Nina Møller). I *Genre* (s. 179-197)(red. Johansen, Jørgen Dines; Klujeff, Marie Lund). Aarhus Universitetsforlag.
- Caruth, Cathy (1996). "Introduction: The Wound and the Voice". I *Unclaimed Experience. Trauma, Narrative, and History* (s. 1-9). The Johns Hopkins University Press.
- Genette, Gérard (2010). "Paratekster"(overs. Rolf Reitan). I *Boghistorie* (red. Jelsbak, Torben; Bjerring-Hansen, Jens)(s. 91-107). Aarhus Universitetsforlag.
- Genette, Gérard (1997). *Palimpsests. Literature in the Second Degree*. University of Nebraska Press.
- Gregersen, Martin; Skriveren, Tobias (2016). "Den materielle drejning?". I *Den materielle drejning. Natur, teknologi og krop i (nyere) dansk litteratur* (s. 13-26). Syddansk Universitetsforlag.
- Felski, Rita (2008). *Uses of Literature*. Blackwell Publishing.
- Felski, Rita (2019). "Forord". I *Litteratur i brug* (red. Mai, Anne-Marie)(s. 7-11). Forlaget SPRING.
- Felski, Rita (2020). "IdentiWication. A Defense". I *Hooked* (kap. 4: s. 79-120, 178-185). The University Of Chicago Press.
- Forlaget Amulet (2020). "Udgivelser". I *forlagetamulet.com*. <https://forlagetamulet.com/Udgivelser> (26.12.2023).
- Jurecic, Ann (2022). "Is Teaching Empathy Possible?". I *Narrative Medicine in Education, Practice, and Interventions* (red. Rasmussen, Anders Juhl; Mai, Anne-Marie; Hansen, Helle Ploug)(s. 25-37). Anthem Press.
- Latour, Bruno (2008). "Anden kilde til usikkerhed: Handlingen overtages" og "Tredje kilde til

usikkerhed: Objekter besidder også agens". I *En ny sociologi for et nyt samfund. Introduk-*

● *tion til aktør-netværks-teori* (red. Østergaard og Bratt)(s. 66-97, 154-156). Akademisk Forlag.

Moi, Toril (2017). "Nothing Is Hidden. Beyond the hermeneutics of suspicion". I *Revolution of the Ordinary. Literary studies after Wittgenstein, Austin, and Cavell* (kap. 8: s. 175-195) The University of Chicago Press.

Nexø, Tue Andersen (2019). "Sandheden er enkel og krigerisk. Engageret litteratur og den politiske brug af det særligt litterære". I *Litteratur i brug* (red. Mai, Anne-Marie)(s. 184-207). Forlaget SPRING.

Rieder, Anna; Bundesen, Birgit (2022). "Snebær". I *Hjertet er en fold med heste* (red. Rieder, Anna; Welden, Sidsel Ana)(s. 19-53). Forlaget Amulet.

Rieder, Anna; Welden, Sidsel Ana (red.)(2022a). *Hjertet er en fold med heste*. Forlaget Amulet.

Rieder, Anna; Welden, Sidsel Ana (2022b). "Ti gode råd til lægen". I *Hjertet er en fold med heste* (red. Rieder, Anna; Welden, Sidsel Ana)(s. 285-287). Forlaget Amulet.

Ringgaard, Dan (2017). *Årsværk. En kritikers dagbog*. Aarhus Universitetsforlag.

Ringgaard, Dan (2019). "Brugslæsning på Caffè Dante". I *Litteratur i brug* (red. Mai, Anne-Marie)(s. 68-89). Forlaget SPRING.

Ringgaard, Dan (2023). "Til slut". I *Fra overdrevet. Ureglementerede læsninger* (s. 338-352). Aarhus Universitetsforlag.

Sedgwick, Eve Kosofsky (2003). "Paranoid Reading and Repetitive Reading, or, You're So Paranoid, You Probably Think This Essay Is About You". I *Touching Feeling: Affect, Pedagogy, Performativity* (red. Sedgwick, Eve Kosofsky & Frank, Adam)(s. 123-151). Duke University Press.